

A'

CSASZARI ÉS KIRÁLYIFELSÉG'
ENGEDELMÉVEL.

Nro 49.

Közt Bétsben, Karácson Havának (Decembérnek),
18-dik napján 1801-dik Elzterendőben.

B é t s.

Az ügyefogyott szegények sorsát minden
módon jobb karba kívánván helyheztenni Ő Fel-
sége, egynehány Nagy Erdemű személyekből ál-
ló Udvari Kommissziót nevezett ki, mellynek
Feje és Főigazgatója Gróf Colloredo Státus és
Conferentziális Minister Ő Excja. Ezen Kom-
misszióznak fő tzélja az, hogy egy jól kidolgo-
zott és annak idejében Ő Felsége eleibe terjesz-
tendő Plánum szerént, az idevaló szegények tar-
tására felállított haznos Intézetet tökéletesebb

E e e

rendbe szedje, és a' dolgozó-nevelő-és orvosló Intézetekkel egyesítse, úgy hogy idővel, a' több Cs. Kir. Tartományokban is elterjedhessenek az ilyen módon felállítandó felette hasznos Intézetek. Minthogy pedig Hamburg városa különösen megkülömbözteti magát a' szegények számára fel-állított igen alkalmas kézületei által, mellynek egygyik elintézője Dániai Kir. Tanácsos Vogt Úr vólt, ki most éppen Bétsben múlt; meghívatott Felséges Úrunk által, hogy ebléti tapasztalásait, a' Cs. Kir. Státusok javára, az Ő Felsége által ki-nevezett Kommisszióval közlené, a' ki ezen eránta mutatott kegyelmes bizodalját Ő Felségének örömmel el-fogadta, és a' Kommissziónak minden Üléseiben meg jelenik. — Tapasztalt dolog, hogy a' házról házra járó 's kéregető szegényeket, kiknek nagyobb részét a' dolog kerülés kényszeríti a' szemtelen koldulásra, leg könnyebb az által a' háztól el-szoktattni, hogy az ember dologgal kínálja meg-öket illendő meg-jutalmaztatásért; éppen ez az oka, hogy midőn más Országokban a' szegények házai a' dolgozó-házakkal egyesítették, azonnal elfogytak a' szegények, 's csak valóságos ügyefogyottakat kellett a' jóltévők adakozásai-ból táplálni; a' többek elfozolván, inkább szertettek csak kézi munkájok után elősködni, mint szegények maradni és még is dolgozni.

Az eltűnt tallérok helyett, a' mint észre vé-tetett, némelly hamis Frantzia kofzorús tallérok kóvalyognak imitt amott. Ezeket az ezüst lár-vába öltöztetett pénz darabokat, noha a' jó

Frantzia tallérokhoz igen hasonlók, meglehetősen merni barnás színekről; siket és nem ezüst pengésekről; legjobban pedig úgy, ha reszelővel egy-egyét kétöt talzit a' széleken az ember, mert akkor a' reszelő nyomán elpirúlnak.

Már emlékeztünk arról rövideden, Növ. 24-dikén költ árkusunk 699-dik oldalán; hogy a' F. Római Császár tudtára adatta Követe által a' Pruszfziai Király Ö Felségének, Fő Hertzég Antal Testvérének Colóniai Electorrá lett választódását. Egyszermind arról is tétetett jelentést Császár Ö Felsége; hogy Fő Hertzég Antalnak a' Monastériumi (Münsteri) Pü-pöké, és Colóniai Electorrá lett választódása éppen nincs ellenére annak; hogy a' Lünevilleri békeség által megkárosított Fejedelmek papi jószágok által elégtessenek ki: és hogy Ö Felsége szoros kötelességének tartja a' Német Birodalmi Konstituzciónak fenn-tartását; 's azért el nem lehet állani Ö Felségének; a' három Papi Electóságoknak (Választó Hertzégségeknek) további fenn maradásoktól.

A' Pruszfziai Királynak erre tett feleletjére; a' Csász. Királyi Udvar következő értelmű ki-nyilatkoztatását küldötte a' Berlini Udvarhoz: „Ö Felsége a' Császár nagy gyönyörűséggel értette meg azt; hogy a' Király; az Ö gondolkodását igazságosnak lenni meg-esmérte: Mint Német Országnek Feje és az Anyafizentegyháznak Öltalmazója, nem is viselhette magát másképpen a' Münsteri és Arensbergi választásokra nézve. Magok az ottan ki-nevezett Tifztségek egy ok-

E e e 2

lyan kötelességet hárítanak Császár Ő Felségére, a' mellytől soha el nem térhet. A' Lünevilleri Békesség-kötésnek 5-dik és 7-dik cikkelyeiben a' vallott károknak meg térítéséről vagy on szó. Amaz, a' Toskánai Nagy Hertzeg kárainak ki-pótolását, ez pedig a' Világi Hertzegeket illeti. Ezen ki-pótolások, tsak az úgy nevezett secularizációk által történhetnek meg, a' mint már ez a' dolog a' Rastadti Gyűlésben is meg vólt határozva. De az igazság azt kívánja, hogy senki is többet ne vegyen, mint a' mennyit el vesztett. E' szerént tehát nem szükséges hogy a' secularizációra nézve, egy közönséges mód szabasson ki; a' mellyről a' Lünevilleri Egygyezésben semmi emlékezet sintsen. A' secularizációt tehát az apróbb Káptalanokkal el lehet kezdeni, és így nem leszen szükséges az Egyházi Választó Fejedelemségekhez nyúlni, a' mellyeknek meg-tartása a' Birodalombéli egyarányúságon, és a' Westpháliai Kötésen fundáltatott Német Konstitúciónak fenn-tartásával egybe van köttetve. Mind a' Toskánai Nagy-Hertzeg ki-elégítésére, mind a' Lünevilleri kötésre nézve, egy időben ajánlotta a' Király a' maga tetttségét, 's helyben hagyását; de az Orániai Hertzegnek ki-elégítése ebben a' Kötésben nintsen meg-határozva, ha külömben az igazság mellett akarunk meg-maradni. De arra a' barátságra való tekintetből, melly a' Császár és a' Pr. Király között fenn áll, ajánlja magát Ő Császári Felsege, hogy azokra nézve a' kikért a' Király magát közben vetni fogná, mindent a' mi le-

hettséges el fog követni, hogy tudnillik ezen kárt vallott Hertzegek illendően ki-elégíttessenek. Végtére, hogy Ő Felsége hízkelkedik magának azzal a' reménységgel, hogy az ő közötté és a' Király közt fenn álló barátság, a' szóban forgó dolgoknak kívánt ki-menetelt fognak szerezni.

Magyar Ország.

Ungvárról Dec. 3-dikán. A' még be sem bürödzött sebet nem akarván hírtelen bizgatni, mind eddig halasztottam, azon szomorító és gyászos cupressus felől Bétsbe teendő szomorú híradást, melyet Ttts Ns Vármegyénk sírva függesztett ama ritka tulajdonságairól eléggé esmeretes, Néhai Mgs Kif. Tanácsos és Első Vice-Ispány Palótzai Horváth Pál Úr holt tetemei felibe. Ez a' nagy tapasztalású és tudományú emberfizerető, bletsülő, nagy lelkű, már (óh fájdalom) néhai drága Úr, ezen Ttss Vármegyének meg-sirathatatlan kárára, életének 62-dik esztendejében a' múlt Sz. András havának 10-dik napján meghalálózván; minekutánna Ungváron minden Vallásúak által nyoltzszori szomorú harangszóval megtiszteltetett vólna; Úri pompával temettetett Tibán, a' maga jószágában Növ. 15-dikén. Exequiát tartott FőTiszt. Esperest Rádai Úr, halotti tanítást tett holt tetemei felett Tisztelendő P. Sándrovits Úr. — Ez a' másoknak való világo-sításban elfogyott gyertya, a' megboldogult Úr, 37 esztendők elforgása alatt minden Vármegyebéli Tifztségeken lépésenként ment által. A' Vármegye szolgálatjába lépett mint Vice Fiscális,

majd szolgált mint Első (Ordinárius) Fiscális; azután mint Fő Notárius; mint Második Vice Ispány 4; és végre mint Első Vice Ispány 12 esztendeig. Ország Gyűlésében háromszor viselt díszre-tesen Követséget. — Éljenek! 's élnek is az ő érdemei, míg élők lesznek ebben a Vármegyében.

Ezen tetemes hijjánosság, a' nevezett Úr halála után tsak hamar, Mgs Gróf és Fő-Ispány Urunk Ő Nga előlülése alatt tartatott közönséges Gyűlésben úgy pótoltatott ki; hogy Első Vice-Ispányságra lépett 2 esztendei Második Vice-Ispánysága után Tek. Bernátfalvi Bernáth 'Sigmund Úr. Második V. Ispánnyá tétellett Fő Notárius T. Palágyi Kárner László Úr. Fő-Notáriussa T. Diószegi Pál Úr. — Éljenek ezek, és több, Megyénk Fő Oszlopi!

Pestről Dec. 5 dikén. Kéttség kívül hírül adatott eddig a' Magyar Hírmondót kiadó társaságnak, a' Magyar Nyelv és Literátúra idevaló Univerzitácbéli Nagy érdemű Professorának Vályi András Úrnak halála, a' ki életének legszébb virágában, az emberi kornak első kezdetében, tsak 36 esztendősen lévén még, áldozatja leve a' Haza javára intézett munkás fáradozásainak, de talám még inkább a' magát kémélleni nem tudó heves tulajdonságának, mellyek vezéri lévén, az élet ideleiből folyó, folyó néha bajoknak, néha gyönyörűségeknek nevezhető foglalatosságokat tüzes elevenességgel tette szakadatlan tárgyául. Ha szinte tehát hírül adatott volna is már ezen szomorú hír az Uraknak; tudom hogy

nem fogják Erdemes Olvasóikkal egygyütt ezen Hazánkfia felől a' következendő tudósítást hideg vérrel olvasni. — A' meg boldogúlt Úrnak Magyar Ország Leírása nevű Munkája esmeretes a' két Haza előtt. A' ki ítéletet tud arról tenni, azt is tudja, hogy, ha valaha egy ilyen Munka, sok utánna való járás után tökéletességre mehetne, hozzá tévén ekkor az Urak által kiadatott és kiadandó Vármegyék Mappáit, olly hasznos és olly gyönyörű kintsel bírna a' két Haza, a' mellyel valóban sok más Nemzetek felett is kevélykedve ditselkedhetne. Maga megvallotta azt több ízben a' Magyar Ország Leírásának néhai Öszve szedője 's Kiadója, hogy ezen első kiadás, első munka lévén, tellyes hijjánosságokkal, mellynek oka főképpen, a' levelezőkre és tudósítókra hárul; de már csak ez az egy is ditséretet érdemlő 's ritka bélyeg az Auktorokban. Sokat lehetne vala tehát még a' boldogúlt Úrtól reménylenünk; mivel az idén ismét bejárta Magyar Országának egy részét, 's ugyan ezt tselekedte volna minden esztendőben Munkájának tökéletesítésére nézve, ha az egek életének kedveztek volna. Gyakorta emlegette előttem a' megboldogúlt, midőn Octoberben az útazásból vissza érkezett, melly szíves barátsággal fogadták mindenfelé személyét, a' minden jóért buzgó Magyarok, nem győzte eléggé ditsérni azt a' színmutatás pékél való nemes indulatot, mellyel Hazánkfiái a' közöttök megforduló idegen földieik eránt viseltetnek, kivált ha azokban a' köz jóra törekedő szándékot éfzre veszik. — Szép gyűjteményel és Munkája

ökéletes ítésére tartozó fontos Jegyzésekkel gazdagon megrakodva tért vissza a' néhai Vályi Úr az idén is közinkbe. Örökös kár hogy azoknak hasznokat nem vehette, 's hogy kiadott Munkáját olly ügyefogyott árvaságban hagyta, a' mellyben, akadhat e' hirtelen valamelly munkás derek Hazafiban pártfogóra és szükséges apolgatóra — bizonytalan!

Károly-fejérvárról Dec. 3-dikán. A' minap megholt nálunk gutta ütésben, életének 66 dik esztendejébe Cantor - Kánonok Béla József Úr, a' ki az egész Erdélyben esmeretes volt szélesen ki-terjedő, és ritka tudományáról, 's mint valóságos nagy Tudós mindenektől tiszteltetett. Igen jól tudta a' Görög, Zsidó nyelvet, a' honnan jó Szentírás magyarázó, Poéta, Rhetor, Philosophus, Mathematikus, Canonista, Világi 's Hazai Törvénytudó volt, még is megholt; mert itt nincs állandó Városunk. — Nálunk az egész nyár és ősz száraz volt: Octóber végén és Nóvemberben esőt adván az Isten, úgy vethettek a' Gazdák: most is December elején éppen ősz kedves, hideg nélkül való idő jár; az aratás közepszerű, a' szüret némely helyeken jobb, másutt a' jégeső sok kárt tévén, igen tsekély volt; általában a' borunk savanyú, ki-vévén azokat, a' kik Octóber végén szürtek. Az egész Országban kevés a' ízéna: de ha lágy telünk lesz, a' mint kezdődött, ez által nagy segítsége fog lenni a' Marhászkodóknak.

Olasz Ország.

Rómából Nov. 23-dikán. A' Tegnap, igen

nevezetes napja vala Róma városának, a' melyen tudnillik Pápa Ő Szentsége, minden felől le-tsendesedve és tellyes bátorságba helyheztetve látván mind Státusait, mind a' több Európai Országokat, Pápai Méltóságába a' szokott nagy pompák és fényes tzeremóniák között belépett. Ezen alkalmatossággal minden Kárdinalisok kéztokolásra járútlak a' szent Atyához. Mindenek szívet buzgó érzékenység fogta el, midön Ő Szge a' Népet igen szívre ható kifejezésekkel 's a' leg-tisztább szeretetnek tüzétől fel hevült indulattal megáldotta. Tizenöt ezer forint árra kenyér osztatott ki ez nap az ide való számos szegény lakosok között. — A' Frantziák egészen oda hagyták már az Ankónai kikötőhelyet, és tsak a' városban hagytak 2000 emberből álló őrizetet.

Anglia.

Londonból Nov. 15-dikén. Az ide való Ujságok azt hirdetik hogy Pitt Vólt Minister Európának némely Országát bé akarja járni.

London Növ. 20-án. Tegnap előtt jött bé a' Király Windsor-ból, kinek is udvarlására vólt a' nem régen Egyiptomból ide érkezett Sir Sidney Smith. A' beszélgetés után visszazért a' Király a' Windsori mezei palotájába.

Sir Sidney Smith rendkívül való okosságú 's bátorságú Vitéz. Midön a' háborúnak első ezten-deiben a' Frantziák fogságába esett, Párisban raboskodott, az úgy nevezett Templom épületben. Eleget fáradozott Anglia ki-váltásában, maga is sok ízben rimáncodott hajdani szabad-

ságáért, de a' Frantzia Elöljárók vitézségétől való féltékben haza nem erőztették. Végre maga magát szabadította meg Sidney Smith, midőn kilopózott a' Templom fogházból, egy Filippo nevű jó barátja furtsasága által. — Meg is mutatta nem sokára, melly tetemes kárára vólt ő a' Frantziáknak, midőn 1799-dik észtenőben elfogta Bonapárténaak ágyúkkal meg rakott hajóit, a' mellyeket Egyiptomból Syriába küldött előre, maga pedig árnadiájával a' sivatag pusztákon ment keresztül egész Acre városáig, mellyet olly derekasan védelmezett Sidney Smith Bonapárte ellen, hogy nem tsak semmire se mehetett itt a' győzni szokott Bonapárte, hanem seregeinek színét is elvesztette, 's némi-némű rémülések között tért vissza Egyiptomba. Sidney Smith gátolta meg tehát Bonapártét halhatatlan nagy szándékában, melly, mint már most tudva vagyon, abból állott, hogy Syrián, 's Nátolián keresztül vigye győzedelmes seregeit, 's napkelet felől essen Konstántzinápolynak, mellynek napnyúgott felől más Frantzia seregek jöttek volna segítségére, Corfu szigetéből 's más — honnan.

Egy Londonban költ magános levelünkből még ezeket közölhetjük: „Sir Sidney Smithel ide érkezett ama híres Hammer ifjú Tudós, a' kiről azzal a' vélekedéssel vóltak Európában, hogy az Egyiptomi partoknál a' tengerbe veszett, némelly Nemes Anglusokkal, a' kik valósággal el is merültek. Hammer a' Bési Orientális Akadémiaában nevedett, 's onnan küldődött Kon-

stántinápolyba a' Cs. Kir. I. t. mellé. Mikor az Anglusok a' Törökökkel Egyiptomba hajókáztak az ott megtelepedett Frantziák ellen, Hammert ki-kérték magoknak a' Cs. K. Udvar-tól, mivel a' Török, Arabs, Persa 's a' t nyelveken tökéletesen ír és beszél. Egyiptomban sok ritka Arabs, Persa 's Coptus írásokat szerzett ölfize, a' mellyeket már el is küldött Bétsbe. Az Arabs írások között van az a' könyv is Arabs nyelven, melly Frantziáúl jött először a' világra, 's mellyet a' Németek is fordítottak Tausend und eine Nacht titulus alatt. Az Anglusok most állítanak fel itt (Londonban) egy olyan Oskolát, mellyben a' napkeleti nyelvek fognak tanítódni a' Bétsi Orientális Académiának példájára, 's örömet meg akarnák itt Hammer Urat marasztani.

Nem régen négy Testvérek vendégeskedtek egygyütt Londonban, kiknek Thanas a' vezetéke nevek, 's Lincolns híres városában születtek. Már mind a' négyen olly vének, hogy az elztendők száma, a' mellyet eddig éltek, egygyüvé szám-lálva 310 elztendőre megyen. Mind a' négyen még jó erőben vagynak. Az öregebbik már a' nyóltzadik feleségével él. — Proficiát!

Elegyes Levelek.

Hágából Nov. 27-dikén. A' mi Respubli-kánk is lassan lassan egészen békességes formát vesz magára. Kikötőhelyeinkben a' katonaság helyett minden felé csak a' kereskedők bizsegnek; ezeknek szerentséjéktől függ, hogy lehet

e' még valaha Ba...ia olly virágzó állapotban, 's el jutha e' hajdani gazdagságinak bírására, vagy soha sem. Némelly Országok hasonlók az ollyan mezei gazdához, a' kinek kertjeiben és szántó-földjein minden, familiájának élelmére szükséges dolgok olly bőven teremnek, hogy azoknak egy részét eladván, ruházatját és egyéb szükségéit is pótolhatja háza népének; de az illyeneknek boldogságok bizonytalan fundamentomon épült, 's tellyes vizontagságokkal. Egy két mostoha elztendőnek szárazsága vagy nedvessége, minden javaitól megfoszthatja, sokszor kínos szükségre juttathatja. A' mi Republikánk ollyan mint egy városi mesterember, a' kinek minden eleségét a' piatról kell meg-szerezni. Az egy gazdagság helyhez tethet minket jó állapotba, hogy idegen Nemzetektől, élelmünkre szükséges dolgokat szerezhessünk, a' Nemzet gazdagításának tsak egy útját találjuk, melly a' kereskedés.

A' katonaság ta tása felette sokba kerül; ezen okból tsak 16 ezeret tart meg szolgálatban a' Kormányfészék, a' többek végképpen elbotsáttatnak: hanem a' Nemzeti katonaság, melly mintegy 70 ezer emberre megy, meg-marad élébbeni állapotjában; és szorgalmatosan gyakoroltatik a' fegyverben, valamint a' valóságos táborig katonaság.

Bernából Dec. 3-dikén. Azt a' hírt hozták ide legközelebb a' Helvétziai Respublika déli részéből érkezett posták, hogy Wallisser nevű Tartományunkat véletlenül Frantzia Seregek foglalták el. Kevés reméypységek vagyon az oda

való lakosoknak, hogy többé Helvétusok maradjanak; mivel minden kézszületek és eddig tett intézetek arra mutatnak, hogy ez a' Tartomány a' szomszédtságában eső Pedemontziummal együtt Frantzia Országhoz fog kaptsolattni. — A' Respublika legközelebb válafttatott Fő igazgatója (Landammanja) Reding Párisba utazik, hogy személy szerént beszéllhessen a' Fő Konzullal, 's megkérje, ha talám még változás eshetne, ezen, a' mint látszik már régen kitsináltt plánumában a' Fr. Kormányfőeknek, de úgy látszik, hogy nehezen lesz valami sikere utazásának, mivel az itt múltató Fr. Követ Vernina c nem jó szívvvel vette, Reding polgár szándékát, 's tüstént is Kurírt indított Páris felé ezen dologra nézve. — Mihelyt a' Fr. Generális Türrreau, a' Walliseri Tartományba seregeivel megérkezett, azonnal azt a' parantsolatot adta ki, hogy a' közönséges Kaszszakból semmi pénz akár melly név alatt, Tisztviselők fizetésére 's a' t. ki ne adasson, hanem a' Kaszszak jelenvaló állapotjáról minden azok mellett szolgáló Tisztek szoros számadásra készüljenek.

Regensburgban egy ilyen tzmű könyvetske adatott ki mostanában a' Saxengothai követség Udvari Titoknokja által: Das Deutsche Reich vor der Französischen Revolution, und nach dem Lüneviller Frieden. Német Ország lerajzolása a' Frantzia Revolutzió előtt, és a' Lünevillei békesség után. Azon nevezetes időszakasz előtt Német Ország tartományinak nagysága Sléziát kivéven, tett mind

özfze 11500 □ mértföldet, ezekben számlálták: tak 2300 városok, 3000 mezővárosok, 95 000 helységek 's faluk, 30 000 várak, erősségek, 's kástélyok 's legalább is 28 millió lakosok. A' közelebb múlt háború által a' békekességekben veszt ez az Ország 1200 □ mértföldnyi tartományt, mintegy 4 millió lakost; és így nagyságának szinte kilentzed részét; és lakosinak heted részét.

Jelentések.

Jelentetik minden Papi Renden lévő Erdemes Uraknak, hogy a' közel lévő 1801-dik esztendőben jött világosságra a' Haldoklók körül forgolódo Lelki Pasztorok segítségére egy illetén tzmű Könyvetske: Lelki Kalaúz, a' ki a' természet szerént való nyavalyában haldokló betegetek; vagy a' törvényesen halálra ítéltetett Rabokat az örökkévalóságnak boldog úttára elkészíti, 's elvezeti. Írta Neyedes Pál Györi Püspökségbeli Egyházi Pap. Talál'atik Pesten: T. Sidó Jósef Prokátor Úrnál; és Györben magánál a' Szerzőnél, 20. kr. az Előfizetők részére.

Tévelyedésből esett, hogy a' megígért negyedik mappa, úgymint Gömör Vármegye és a' kis Honthi kerület mappája még le nem küldödött ez ideig: de minden bizonnyal

le küldődik, fele Karátson előtt, fele pedig mindig Karátson után, az első postán.

Következendő című Könyv érkezett hozzánk Londonból: Jos. Hager Univ. Pap. Doctoris de Vár, Hunnorum pariter atque Hungarorum Disquisitio: adversus Paulum Beregszászy, Philos. Profess. Patakiensem. Londini, e Typographia Orientali Wilson. Anno M. DCCC. Ezen kis munka in quarto (negyed rétbén) van nyomtatva gyönyörű betűkkel, igen szép papirosra.

Magyar Országának Orvosaihoz és Seborvosaihoz.

Minden Orvosnak, és Seborvosnak, a' ki tudományának előmenetelét esmérni óhajja, kedves lesz en ezen jelentés; hogy a' Salisburgi (Salzburgi) Orvosi, és Seborvosi újság (die Salzburger Medicinisch-chirurgische Zeitung) 1802-dik Éftendőre is Pestről minden hónapban Magyar Ország Orvosainak, és Seborvosainak el-küldetik. Ebben a' tudós Újságban tudósítás adatik minden

A Z

ORVOSI, ÉS GAZDASÁGI

TUDÓSÍTÁSOK

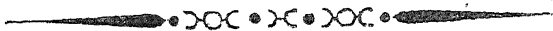
EREDETÉNEK, ÉS TÁRGYAINAK

SUMMÁS ELŐADÁSA.

B É T S B E N N

Nyomtattatott Ns. Polach és a' Társaság betüivel.

1801-dik esztendőbenn.

Alig kezdtem Orvosi Tudományom tanulásához Bétsbenn 1792 benn, és mindjárt azon kezdett járni az eszem, hogy ha a' környülállások, tsak legkissebbet kedveznek is tzélomnak, mint Orvos Doktor, idővel Bétsbenn telepedjem-meg. Egygy ily roppant Várost akarván t. i. válafztani Tudományom gyakorlása helyének, a' hol egy részfől a' Lakosok száma, három száz ezerre szám-lálódván; az egészség megbomlására is sokkal többek lévén az okok és alkalmatosságok, 's több-félék a' nyavalyák is: már régolta szinte kénte-len is megtanulta itt a' Nép, mint kelljen az Orvosi Tudományhoz, és a' Doktorokhoz nagyobb bi-zodalommal ragaszkodni, 's azokat többre betsül-ni, 's méltó tiszteletbenn tartani; más részfől a' Doktorok száma is felette nagy lévén, szinte ugyan izzad e' szép Tudomány, a' sok Orvosok egymás elébe törekedő iparkodásaik alatt, egygyik a' má-sikat megelőzni kívánván.

E' mellett, a' sok Ispotályokbann ezerenként lévén a' betegek, lehetetlen, hogy egyfzer mász-

szor a' leg-ritkább nyavalyák is ne fordúljanak elő, melyek mint újságok, szinte ugyan tsalják az embert magokhoz, és mintegy közförülik 's oskolázzák az elmét.

Az Orvosi Tudománynak tehát Bétsbenn lévő ily nagy virágzása, mintegy kénfzerített Lakhelyemnek itten leendő kiváláasztására, és már Praxisom négy ezstendeinek reménységem felett kedvezőleg lett lefolyta, fel-tett szándékombann tökéletesenn meg is erőssített.

Hogy pedig Kedves Hazámtól, mint édes Anyámtól háládatlan Fiú módjára magamat egész-szen el ne szakaszszam; sőt itt lett maradásomat ő reá nézve is hasznossá tehessen: feltettem magambann, hogy minden ezstendőbenn, anyai nyelvemenn, egy egy Munkát készíttsek, mellybenn minden, az Orvosi, 's az azzal egybeköttetett Tudományokbann itt elő forduló méltóbb dolgok; és mindennapi tapasztalások feltaláltassanak. És e' lett volna az a' Munka, melyből ezen Tzím alatt, Orvosi Gyűjtemény, minden ezstendőbenn egy egy darabnak kell vala megjeleni. Mint er-ről már Tavaly, a' Magyar Hírmondóbann emlé-kezet és ígéret is tétetett vala.

De meggondolván azt egy részről, hogy nem csak Bétsbenn, 's más külföldi nagyobb Városokban lehet szép jegyzéseket, az Orvosi 's az azal egybe köttetett Tudományok körül tenni; hanem a' két Magyar Hazábann is vagynak oly tökéletes, és nagy Táalentumú Orvosok, 's más Természeti Búvári, kik bizonynyal a' Külföldi Tudósokkal mindenkor megmérközhetnek, és az Orvosi, 's Természeti Tudományokat a' leg-szebb jegyzésekkel gazdagíthatják: hijánosnak tartottam volna azon Gyűjteményemet, ha azokból, Hazánk' Tudóssainak jegyzései ki-lettek volna rekesztve.

Más részről továbbá gondolóra vévén azt, hogy a' leg-jobb könyvek is, soká terjednek-el, és ha szinte eleinte kapósok is, hamar el-felejtődnek; az Újjságoknak pedig sorsa kedvezőbb lévén, inkább is kézbenn forognak, hamarébb is el-terjed ezenn az úton valami: ezen okokból helyesebbnek tartottam, hogy az említett Tudományokban egybefzedethető hasznos jegyzéseket, *Újjság* formábann adjam-ki, példát adván énnékem ebenn Hufeland, Loder, Tode, Brugnatelli, Hartenkeil, Mezler, 's a' t. Tudós külföldi Doktorok, kik hasonlóképpenn Orvosi Újjságokat adnak ki, mely bizonynyal a' Tudományoknak az egész Nemzet közt leendő elterjesztésére, a' leg-jobb út és mód.

Ezeknek példájokat kívántam hát én is követni, és azon Munkámat, melyet Orvosi Gyűjtemény név alatt, darabonként minden esztendőben kiadandó valék, így öntöttem Újjság formába, melyet is hogy annyival hasznossabbá tessek, minthogy az Orvosi Tudomány sokféle ágainak a' Gazdaságba nagy befolyások vagyon, Gazdaságra tartozó jegyzéseket is ezen Munkámban közleni kívánok. Melly köz-jóra törekedő igyekezetemet, Felséges Urunknak alázatosann eleibe terjesztvén, azonnal ezen köz hasznú Munkának Újjság formában leendő kiadására, a' kegyes engedelmet meg is nyertem.

Így nevededett hát már ismét egy új köz hasznú Munkával a' Magyar Literatúra, melly a' közelebb reánk jövő új esztendővel fog megindulni ilyen név alatt: Orvosi, és az Orvosi Tudománnyal öfzve kötött Gazdasági Tudósítások, — mint már ez a' két Magyar Újjságokban, az érdeemes Közönségnek néminémüképpenn tudtára is adatott.

Most hát már tsak arról teszek bővebb tudósítást, hogy mik légyenek főképpenn ezen Munkának tárgyai.

1. A' Filozófia.

2. A' Mathézis.
4. A' Fízika, a' mennyibenn mind ez, mind amazok, az Orvosi Tudománynak segítői.
4. A' Görög, 's Deák Nyelv; — História; — a' föld, — 's a' különböző ég hajlások (Klí-mák) le írása, mint a' mely tudományok nélkül tökéletes Orvos senki nem lehet.
5. A' Természet három Országai, az Allatok, Plánták, Kövek; 's azoknak hazájok, tulajdonságaik, hasznaik, ártalmaik.
6. A' Khímia, vagy is az a' Tudomány, mely a' részekre osztható dolgoknak külön külön minden részeit elválasztván, kezünkbe adja, és az elválasztott részekből, ismét az előbbeni testet öszverakja, mint p. o. a' Levegőt, a' Vízet részekre osztja, mellyek hajdan Elemen-tumoknak, részre oszolhatatlanoknak tartattak.
7. Minden Orvosló-vizek, 's Fördők, azoknak részeik, tulajdonságaik, hasznaik s. a. t. hogy tudhassa ki ki, hogy mitsoda nyavalyábann, mit, 's hol keressen.

8. A' Gyermek nevelése, mint a' melynek eltévesztéséből veszik eredeteket sok hóltig tartó sínlődözései a' testnek !!!
9. Az Anatómia, vagy is az egész emberi testnek, 's annak minden tagjainak széllyel bonthatása, 's részenként való megismerés.
10. A' Fiziológia, vagy az emberi test tagjainak egészséges tulajdonságainak előadása, hogy onnan nyavalyája nagyságát ki ki megmérhesse.
11. Diétai régulák, vagy az egészség megtarthatásának módja.
12. Khirurgia, vagy a' külső Nyavalyák megismerése, helyes gyógyítása módja, az ahoz tartozó Szerszámoknak, mesterséges Kötöknek, s. a. t. helyes leírásával, 's az azokat itt Bétsbenn készítő leg jobb Mester-emberek Neveinek, 's Lakhelyeinek feljegyzésével, 's a' kötöknek, 's más egyéb Khirurgiára tartozó eszközöknek ki szabott árokkal egyetembenn.
13. Mindenféle Belső nyavalyák, azoknak okai, jelei, gyógyítások módja s. a. t.

14. Az Ispotályokról, az uralkodó nyavalyákról, a' gyógyítás módja változásairól teendő híradások.
15. Patikai Filozófia (Philosophia Pharmaceutica) vagy minden Patikai szereknek megrostálgatása, vi'sgálgatása, a' szükségteleneknek kihagyása, az újj, már másutt lábra kapott hasznos szereknek, Hazánkban is közönséggé tévése.
16. A' Bába Mesterség, melyre talám legnagyobb szüksége van Hazánkknak.
17. Barmok külső belső nyavalyájok, azoknak gyógyító szerek, — Marha-dög, annak akadályoztatása, ki-írtása, gyógyítása módja.
18. A' Születtek, és hólttak száma a' nagyobb városokban.
19. A' Törvény is ezen Tudósításokból ki nem maradhat, a' mennyiben az Orvosi Politzia, és az Orvosi Törvény, (Medicina Forensis) annak része.
20. Minthogy régentenn Papok voltak az Orvosok, (sőt közelebbről, a' Nagy emlékezetű

Oláh Miklós is, még Egri Püspök korábann is gyógyított,) úgy adván a'ket Isteni Tudomány, egygyik a' másiknak erőt, tilzteletet, érdemet a' nép előtt; a' honnan még ma is a' Nép, betegséibein gyakran folyamodik a' Papjához, 's azoknak is a' betegekhez el menni kötelességek: látni való, hogy a' Papok is ebbenn, találni fognak olyan dólgoakra, melyeknek hasznát vehetik nem tsak magok gyönyörködésére, mint Tudományt szeretők, hanem még mint Papok, hivataljokra nézve is.

21. A' fenntebb említett Tudományok közt, a' Gazdaságra tartozó részekenn kívül, még különössenn a' Gazdaságra nézve: a' Szántásvetés, Barom tenyésztetés körül tett jegyzései az ahoz értő Gazdáknak.
22. A' Gazdaságra tartozó Plánták, azoknak tulajdonságaik, hasznaik, termesztések, pénzé tehetések útja módja; — szelíd, 's vad fák oskolázási, erdők, mezők, kaszállók, külömbkülömbféle kertek, azoknak szebbé, 's meg szebbé tehetések, mind tárgyai ennek.
23. Mindenféle Bányák, Huták, Hámorok, Fabrikák, azoknak hollétek, Mivelőik, Előmezdítőik, Pártfogóik, Uraik.

24. Az **Öskolák**, vagy **Társaságok**, a' hol az említett **Tudományok**, vagy **kézi mesterségek** virágzanak. A' **Tanítok**, — a' **Grádust nyert Orvosok**, **Seb-orvosok**, **Diplomát nyert Patikáriusok**, **Bábák** s. a. t.

25. Az említett **Tárgyakbann** magokat megkülömböztetőknek neveik, megjutalmaztatásaik, hivatalba lépéseik, életek leírása, halálok —

26. Az említett tárgyakbann, akár **külföldönn**, akár a' **Hazábann** tett új találmányok, jobbítások, ritkább történetek, ujj rendelések s. a. t.

27. Az elő adott **Tudományokbann**, mi jó könyvek jöttek, 's jönnek ki, akár **Külföldönn**, akár a' **Hazábann**, azoknak hírré tételek, hol kap hatások, árok, 's rövid elő-adások, a' róllok teendő szelíd, de tsak ugyan az igazságot nyomozó rövid itélet tétellel egybenn.

28. **Jutalomra** fel tett kérdések, 's azoknak **Elnyerői** s. a. t.

29. **Elmés jádzodozások** a' nevezett tárgyak körül, vagy **haszonnal gyönyörködtető mülatságos megesett történetek**, vagy **szívet indító**, de

azombann bennünket vígyázóbbakká tevő szomorú esetek.

30. Minthogy mind a' Gazdaságra, mind az Orvosi Tudományra nézve, gyakrann az alsóbb rendű Nép, 's a' Vén-afszzonyok kezeibenn is lappang a' leg jobb szer: ezeket is hát, ha Hazánk vígyázóbb Fijai, kitanúlgatják, 's velem közleni fogják, itt, hiteles emberek előtt megpróbálgatom, és szerentsésenn ütvenki a' dolog, kiadom. — Mint Sydenhám, Angliának hajdann Fő Oryosa, 's dífze, nem szégyenlette megvallani, hogy a' leg jobb Vízi betegséget gyógyító szert, Vén-afszzonytól tanulta: nem tudom miért szégyenlenénk az igasságot akarki szájából elvenni!

Továbbá ha a' Tehenészeknek, 's parasztnak, a' Tehén-himlő körül tett jegyzéseikre az Anglus Doktorok méltóztattak volna hamarébb figyelmezni: hány száz ezerenn menekedtek volna már meg a' himlőtől, 's nem lettek volna annak áldozati? mivel azt a' Parasztnak, már szinte Száz esztendeje tudták Agliábann, az Orvosok alig van 10 esztendeje hogy tudják, 's hát mi hozzánk még, mely soká kerüle? Azért hát a' Pa-

rafztok közt forgó Orvosságokat is, kivált a' Barmok körül, nem kell éppenn el vetnünk.

Ennyi sok Tárgyasknak dőlgozására, látni való, hogy egygy ember, (kivált a' kinck Orvosi Praxisom is sok dőlgot ad ily nagy Városbann) nem elég: gondoskodtam hát segítő Társakról, és gondoskodni fogok. — Azombann meg hívom Hazám minden Tudományokat szerető Fijaít, hogy a' Köz-jóra nézve, az említet Tárgyak körül teendő jegyzéseiket velem közleni méltoztasanak, és én ezer örömmel kiadom. — Tsak a' Könyvek rostálgatása körül teszem előre azt fel, hogy azok mindég szelídenn legyenek írva, és senkit személyessenn ne sértve, mert semmi durva hangonn írtt dőlgot ki nem adok, mivel az, a' szelíd Mú'sákhöz illetlen volna.

De a' mellet, ha valaki az igasságot, vélekedéseinkel ellenkezőleg adja is elő: nem kell azt hozni ki belölle, hogy már a' perlekedő társunk, 's nem barátunk. A' honnan, ha az *Orvosi és Gazdasági Tudósításokról* magokról jö is rostálgatás kezembe: én azt is ki adom, mivel az igasságot nyomozzuk, 's keressük. A'

szemek többet látnak mint a' szem, 's miért volna a' köz-jóért szégyen megvallani hibánkat.

E' mellett előre jelentem, hogy ha valami szép és hasznos dolog az említett Tárgyakról, akár mely és ákarhány Újjságban ki jött is már: ebbe még is mint egy Arkhívumba ismét öfzve szedődik, melyet tsak azért említek, ne hogy valaki meg-ütközzön, hogy ez, vagy amaz dolgot látta már másutt.

Végezetre, ha az ezen Tudósításokban előforduló könyvekre, vagy más dolgokra szüksége lesz valakinek: bátrann tsak parantsoljon, mert már lesz bizonyos ember ezen Intézet (Institutum) mellett, a' ki azt megszerezni, és le küldeni köteles lesz.

Ezen Orvosi és Gazdasági Tudósítások, meg-indúlnak hát a' reánk jövő 1802-dik éfstendővel, Januáriusbann, és minden hétenn egyszer, hol egy árkus, hol kettő, hol több is, a' mint a' matéria inkább érdemli, fog kiadódni belőlök.

Ezen Tudósításokra, az előfizetés, egész esztendőre 10 (tíz) Rforint, és az esztendőnek akármely részében lehet ugyan jelentést tenni, de csak egész esztendőre, egyszerre. Ez, mind az Előfizetőre nyugodalmasabb, mert egyszerre elveti a' gondját, mind a' Tudósítások jobb rendben lehető jártatására nézve jobb, mert az újj újj Protokollumok készítése minden fél esztendőben, gyakrann zürzavart szerez, 's azért is nem mehetnek egygyikért, az Újjságok jó rendel, — tapasztalásból szóllok.

Hogy hát annak rendi szerént helyesenn vehesék ezen Tudósításokat az érdemes Előfizetők: — méltóztassák minél elébb titulusokat, és az utolsó Postát, a' honnan leg hamarébb vehetik, tisztaán fel írni, — hogy a' nem tiszta írás miatt, el ne változtatódjanak neveik. Levelek borítékjára méltóztassanak csak ezt írni:

Pro Orvosi és Gazdasági Tudósítások.

a

Wien.

Valamint az egész Magyar Literátúra', 's Anyai szép Nyelvünk' pallérozódására, 's tökéletesedésére, biztonnal nem keveset tettek, 's tesznek a' ket Magyar Újjságok, 's az azok körül fáradozó

érdemes Hazánkfijainak megbetsülhetetlen törekedéseik, mint ezt a' dolgok folyamatjára gondosabbann vigyázók, lehetetlen hogy örömmel, 's háládatossann meg ne esmerjék: úgy telyes bizodalombann vagyok, hogy ha szinte ezen tsekély igyekezetemnek, az Orvosi és Gazdasági Tudósításoknak kedves Hazámra áradandó hafzna, elsöbenn mindjárt szembe nem tünne is, majd idővel, talám esztendök le folyta alatt, 's talám az én halálom után, lassann lassann ez is megfogja nyerni az érdemes Magyar Közönség kedvét, 's által fogja a' Haza látni, hogy bizonnal hafznára elt.

Hazájának

háládatos fija

Sándorffi Jó'sef.

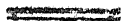
Bétsbenn Orvos Doktor, —

a' Bétsi Orvosi Fakultás Tagja,

's az Orvosi 's Gazdasági

Tudósítások Kiadója.

Német, és külső Országai új Könyvekről; melyek közelebb, vagy távolabb az Orvosi, és Seb-
 orvosi tudománynak akár mely részéhez tartoz-
 nak; ezen kívül, minden tudós Orvosi társaságok-
 tól jutalomra fel tett kérdésekről (Preisfra-
 gen) új találmányokról, rendelésekről, híradá-
 sokról, Orvosoknak, és Seborvosoknak előmoz-
 dításokról, és halálokról. Minden hónapban
 9 — 10 Árkus jelen meg. Egy évfolyamra fizet-
 tetik előre 10 fl. A' pénz, és a' levelek küldet-
 tetnek Pestre Dr. Bene Ferentz Úrhoz az Or-
 vosi tudomány Korrepetitorához. Minden új
 előre fizető meg kapja az 1800, és 1801-dik
 évfolyambéli újságokat ingyen; melyek 8 kötet-
 ből állanak és eddig 20 forinton keltek, csak az
 ide szállításért fizet egy forintot. Az Orvos, és
 Seb orvos Urak kérettetnek, hogy minél előbb ál-
 tal küldjék Bene Orvosnak az előre fizetendő
 pénzt.

Küldjük, az Orvosi, és Gazdasági
 Tudósítások' Eredetének, és Tárgyainak
 szummás előadását, egy árkuson.

